

## نقش گردشگری بر فقر روستایی (مطالعه موردی: روستای اُشتبین)

### The Role of Tourism in Rural Poverty: A Case Study of Oshtobin Village

میترا سالک<sup>۱</sup>، بیتا رحیمی بدر<sup>۲</sup>، داود ثمری<sup>۳</sup>

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۲/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۶/۳۱

#### چکیده

گردشگری روستایی گزینه مناسبی برای بهبود بخشیدن به وضعیت اقتصادی روستاها، با ایجاد فرصت‌های شغلی و همچنین به عنوان یکی از زمینه‌های توسعه روستایی، می‌تواند نقش مهمی در پیشرفت و ترقی نواحی روستایی ایفا کند. تحقیق حاضر، از نوع کاربردی و روش انجام پژوهش، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. برای گردآوری داده‌ها از روش پیمایشی استفاده شده و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه حاوی ۳۰ متغیر بوده که روایی آن توسط کارشناسان مربوطه تأیید و پایایی آن با استفاده از روش آلفای کرونباخ (۰/۸۱۳) محاسبه شده است. جامعه آماری تحقیق ۱۰۰ نفر از افراد روستای اُشتبین می‌باشند و برای انتخاب نمونه‌های آماری از روش نمونه‌گیری سیستماتیک استفاده شده است. نتایج حاصل از تحلیل عاملی نشان می‌دهد که حضور گردشگران در روستا موجب افزایش ساخت و ساز، فروش بهتر تولیدات روستایی، افزایش قیمت کالا و خدمات و سطح عمومی بهداشت گردیده است.

واژه‌های کلیدی: گردشگری روستایی، وضعیت اقتصادی، اُشتبین

#### مقدمه و بررسی منابع

پدیده شهرگریزی در بسیاری از کشورهای دنیا وجود دارد که به واسطه آن روستاها مکان اصلی برای سپری کردن اوقات فراغت و بهره‌مندی از مناظر طبیعی می‌باشند، لذا در این میان گردشگری روستایی به عنوان عاملی جهت نمایش فرهنگ، تاریخ و محیط زیست طبیعی روستایی نقش کلیدی را در توسعه روستایی ایفا می‌نماید. علیرغم اقداماتی که در راستای توسعه روستایی انجام گرفته است، مسأله فقر کماکان پابرجاست که خود یکی از موانع اصلی بر سر راه توسعه کشور می‌باشد. آسیب‌های فقر روستایی، تنها به روستا و روستائیان محدود نمی‌شود بلکه عوارض آن به اشکال مختلف به حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی در سطح کشور گسترده می‌شود (Raghfar and Ebrahimi, 2006). جمعیت شهری در سال ۱۳۸۵، ۳۱/۱٪ و در

<sup>۱</sup> دانش‌آموخته کارشناسی ارشد اقتصاد کشاورزی دانشگاه آزاد واحد کرج، "نویسنده مسؤل" [Salekm25@yahoo.com](mailto:Salekm25@yahoo.com)

<sup>۲</sup> استادیار اقتصاد کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج

<sup>۳</sup> دانشیار ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج

سال ۱۳۹۰، ۱۱/۶٪ رشد داشته است و متوسط رشد سالانه به ترتیب ۲/۷۴ و ۲/۱۴ درصد بوده است. همچنین رشد جمعیت روستایی در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰، ۳/۹٪- و ۳/۱٪- و متوسط رشد سالیانه ۰/۴٪- و ۰/۶۳٪- بوده است که منفی بودن رشد جمعیت روستایی به معنی مهاجرت بخشی از روستائیان به مناطق شهری می‌باشد. طبق داده‌های مرکز آمار در سال ۱۳۸۵ جمعیت کشور حدود ۷۱ میلیون نفر بوده که جمعیت شهری ۶۸/۴۵ درصد و جمعیت روستایی ۳۱/۵۴ درصد از کل جمعیت را به خود اختصاص داده بودند و در سرشماری ۱۳۹۰ جمعیت شهری و جمعیت روستایی به ترتیب ۷۱/۳۸ و ۲۸/۶۱ درصد از کل جمعیت را شامل شده اند (Statistical Center of Iran, 2006 & 2011). به منظور کاهش فقر روستایی که از اثرات آن می‌توان به کاهش مهاجرت روستائیان اشاره نمود، انجام اقداماتی در جهت فقرزدایی روستایی مؤثر می‌باشد، در چنین حالتی فراهم کردن شرایطی که در آن اقتصاد روستاها از حالت سنتی و تک پایه‌ای بیرون آمده و به سمت شیوه‌های نوین جهت اشتغال زایی و درآمدزایی حرکت کند الزامی و سودمند خواهد بود. از جمله اقداماتی که کشورهای دنیا برای متنوع‌سازی اقتصاد نواحی روستایی در دهه‌های اخیر انجام داده‌اند توجه به امر گردشگری روستایی بوده که اکثراً از لحاظ اقتصادی در آن موفق بوده‌اند. در کشور ما نیز روستاهای زیادی هدف گردشگری می‌باشند که با مدیریت و برنامه‌ریزی صحیح می‌توانند باعث پیشرفت این مناطق گردند همچنین با ایجاد زمینه‌های گردشگری در مناطق روستایی باعث درگیر شدن روستائیان در فعالیت‌های گردشگری می‌شود و منجر به بهبود شرایط اقتصادی و افزایش میزان رضایت روستائیان می‌گردد. از دهه ۱۹۵۰، توجه به گردشگری بیشتر در زمینه‌ی اقتصاد روستایی برای کشاورزان و جوامع محلی مورد توجه قرار گرفت. گردشگری روستایی دربرگیرنده‌ی دامنه‌ای از فعالیت‌ها و خدمات کشاورزان و روستائیان برای جذب گردشگران به مناطق خود و کسب درآمد است که از جمله آن فعالیت‌ها می‌توان به اسکان، پذیرائی، امکانات و وسایل سرگرمی و تفریح، تولید و نیز فروش صنایع دستی محصولات کشاورزی اشاره کرد (Eftekhari and Mahdavi, 2005). تاکنون تعاریف مختلفی از گردشگری روستایی توسط صاحب‌نظران ارائه گردیده است، عده‌ای گردشگری روستایی را یکی از مردمی‌ترین اشکال گردشگری می‌دانند که در مناطق روستایی صورت می‌گیرد و در آن گردشگران در فعالیت‌های روستایی شرکت کرده و از نزدیک زندگی مردم روستایی را تجربه می‌کنند و برخی دیگر گردشگری روستایی را نوعی از گردشگری می‌دانند که در حومه شهری اتفاق می‌افتد و فعالیت‌هایی از قبیل پیاده روی، اسب سواری، کوهنوردی و بازدید از مکان‌های تاریخی توسط گردشگران انجام می‌گیرد.

روستای اُشتین مربوط به دوره صفوی واقع در شهرستان جلفا و در کنار رودخانه ارس قرار دارد. این روستا به دلیل شیب تند کوه دارای خانه‌هایی با معماری پلکانی است به طوری که حیاط یک خانه سقف خانه دیگری می‌باشد و خانه‌های قدیمی این روستا به سبک معماری دوره صفویه و قاجاریه بنا شده است و از طرفی به لحاظ طبیعی از امکانات ویژه‌ای برخوردار است. در سال ۱۳۸۵ این روستا دارای ۱۴۵ خانوار بوده که این میزان در سال ۱۳۹۰ به ۱۵۰ خانوار رسیده اما در سال ۱۳۹۴ به علت مهاجرت به ۱۴۶ خانوار کاهش یافته است. منبع اصلی درآمد افراد این روستا باغداری، دامداری، نوغانداری، زنبورداری و صنایع دستی می‌باشد.

فضلی (Fazli, 2013) در پایان نامه خود عوامل مؤثر در توسعه کارآفرینی گردشگری در نواحی روستایی را مورد پژوهش قرار داده که مورد مطالعه، دهستان شهرآباد واقع در بخش مرکزی شهرستان فیروزکوه می‌باشد. روش تحقیق به صورت اکتشافی، توصیفی و تحلیلی انجام گرفته شده است که میزان اثرگذاری ۴ عامل اقتصادی، اجتماعی، نهادی و محیطی بر روی کارآفرینی گردشگری مورد بررسی قرار گرفت. نتایج بدست آمده از آزمون همبستگی پیرسون بیانگر وجود رابطه مثبت و معناداری بین عوامل چهارگانه در توسعه کارآفرینی گردشگری می‌باشد.

اکبری سامانی و همکاران (Akbari Samani et al., 2012) در پژوهشی با عنوان برنامه‌ریزی راهبردی گردشگری روستایی با استفاده از ماتریس ارزیابی با مطالعه در بخش سامان واقع در شهرستان شهرکرد و روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و از نوع پیمایشی اقدام به بررسی جامعه آماری شامل خانوارهای روستایی، گردشگران و مسئولان نمودند. همچنین از مدل دیوید-فردآ برای ارائه راهبرد مناسب برنامه‌ریزی گردشگری استفاده گردیده که شامل ۴ مرحله (۱ هدف، ۲ مرحله ورودی، ۳ مرحله تطبیق یا مقایسه، ۴ مرحله تصمیم‌گیری می‌باشد و نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که برنامه‌ریزی راهبردی با تجزیه و تحلیل عوامل درونی و بیرونی میسر است. وجود ۲۰ عامل داخلی در برابر ۱۶ عامل خارجی نشان‌دهنده مزیت‌ها و نارسایی در بخش سامان است. بررسی و مقایسه در ماتریس ارزیابی داخلی و نمره نهایی آن  $IFE=2/39$  و ماتریس ارزیابی خارجی و نمره نهایی آن  $EFE=2/43$  نشان داد که راهبردهای برنامه‌ریزی گردشگری بخش سامان از نوع تدافعی است و در مرحله تصمیم‌گیری با در نظر گرفتن بالاترین امتیاز  $7/36$ ، راهبرد (WT2) مناسب برای توسعه گردشگری در بخش سامان، از بین راهبردهای تدافعی، با عنوان زمینه‌سازی و تشویق مردم به مشارکت در جهت توسعه و تجهیزات روستاها از نظر زیر ساخت‌ها، تسهیلات و تجهیزات توریستی با حمایت‌های دولتی است.

بروجنی و احمدوند (Brojeni and Ahmadvand, 2014)، به دنبال واکاوی موانع و چالش‌های توسعه گردشگری روستایی در منطقه دنا می‌باشند که با روش پیمایشی و نمونه‌گیری طبقه‌بندی ساده و طراحی پرسشنامه به مصاحبه ساختارمند از جامعه آماری پرداختند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار آماری SPSS و تکنیک تحلیل عاملی اکتشافی بهره گرفته شده است. تحلیل عاملی انجام شده به استخراج هشت مانع توسعه گردشگری روستایی در منطقه دنا منجر گردیده است که  $66/45$  درصد واریانس کل را تبیین نموده‌اند. این موانع عبارتند از سازمانی ( $32/34$ %)، اجتماعی ( $11/65$ %)، رفاهی ( $4/83$ %)، تسهیلاتی ( $4/07$ %)، فرهنگی ( $3/89$ %)، ارتباط ( $3/68$ %)، مردمی ( $3/10$ %). و اقتصادی ( $2/87$ %). که بر این اساس برای توسعه گردشگری روستایی در منطقه دنا توصیه می‌گردد: در بعد سازمانی، ایستگاه‌ها با واحدهای خصوصی گردشگری در روستاهای هدف ایجاد گردد، تا ضمن راهنمایی، به سازماندهی، اطلاع‌رسانی و نصب و تجهیز تابلوهای راهنما همت گمارند. در بعد اجتماعی نیز با برگزاری کارگاه‌های آموزشی و جشنواره‌های گردشگری جامعه میزبان را آماده پذیرش گردشگران نمایند تا علاوه بر آن در جهت توسعه زیرساخت‌های گردشگری در منطقه دنا از سیاست‌های حمایتی و تشویقی بهره‌گیری شود. بر همین اساس خدمات‌رسانی بهینه در زمینه امور زیر بنایی نظیر راه‌های ارتباطی، آب، برق و

تأسیسات ورزشی و بهداشتی نیز می‌تواند مؤثر واقع شود.

شکوری و بهرامی (Shokoori & Bahrami, 2014) با بررسی نقش گردشگری روستایی بر کاهش فقر از منظر معیشت پایدار در روستاهای قلعه نو و کلین شهرستان ری، به نتایجی دست یافتند که نشان می‌دهد گردشگری روستایی می‌تواند سهمی در متنوع‌سازی اقتصادی و توسعه پایدار و رابطه مستقیم و مثبتی با افزایش درآمد و کاهش فقر داشته باشد که این امر موجب بهبود معیشت روستاییان و مثبت‌تر شدن دیدگاه روستاییان درباره گردشگری روستایی می‌شود. بر اساس یافته‌های پژوهش، اغلب افراد نمونه در قلعه نو که بیشترین میزان گردشگر را در طی سال نسبت به کلین دارا بوده به تأثیر بیش‌تر گردشگری در معیشت پایدار و مؤلفه‌های آن اعتقاد داشتند. محققین همچنین اذعان دارند که با گسترش گردشگری، مردم روستاهای مورد نظر می‌توانند به مشاغل مرتبط با گردشگری روستایی دست یابند و از این طریق گردشگری روستایی می‌تواند عامل مهمی در بهبود معیشت و کاهش فقر روستایی تلقی شود.

پارک و یون (Park and Yoon, 2009) به دنبال بررسی عواملی می‌باشند که موجب ایجاد انگیزه سفر در گردشگران روستایی کشور کره جنوبی می‌گردد و از روش‌های تحلیل عاملی، آنالیز خوشه‌ای و تحلیل مؤلفه‌های اصلی در تحقیق استفاده شده است. عواملی که به عنوان انگیزه مطرح شده‌اند عبارتند از: استراحت، گسترش روابط اجتماعی، آموزش، کسب تجربه‌های جدید، هیجان و سپری کردن اوقات فراغت همراه با خانواده که هر کدام از این مؤلفه‌ها خوشه‌هایی را تشکیل می‌دهند و در نهایت به چهار دسته گردشگران همراه با خانواده، گردشگران مفعول، گردشگران با انگیزه و گردشگران با هدف آموزش تقسیم می‌شوند. نتایج بدست آمده از تحلیل عاملی نشان داده است که عامل استراحت بیش‌ترین واریانس را در این بین دارا بوده است. همچنین نتایج پایانی حاکی از آن است، افرادی که همراه با خانواده به مناطق روستایی سفر می‌کنند دارای بیش‌ترین تعداد بوده و هدف اصلی آنان استراحت در طبیعت و بازدید از مناطق تاریخی می‌باشد. افراد مفعول از جمله کسانی هستند که دارای درآمد و تحصیلات بالایی می‌باشند که مطابق اطلاعات بدست آمده کم‌ترین میزان را میان گردشگران دارا بوده و هدف آن‌ها از سفر انجام فعالیت‌هایی از قبیل ورزش، بازی و فعالیت‌های مفرح می‌باشد. در حالی که گردشگران با انگیزه بالا افرادی با تحصیلات کم اما درآمد بالا می‌باشند و ترجیح می‌دهند که در فعالیت‌های روستایی و کشاورزی شرکت داشته و از منطقه روستایی دیدن کنند و در نهایت گردشگران با هدف آموزش افرادی هستند که دارای درآمد کم اما تحصیلکرده و تمایل به شرکت در برنامه‌های آموزشی دارند.

اسلام و کارلسن (Islam and Carlsen, 2012)، در پی یافتن فرصت‌هایی برای کاهش فقر در مناطق روستایی می‌باشند. از آنجایی که ۳/۴ مردم بنگلادش در مناطق روستایی زندگی می‌کنند و اکثریت آنان با مشکل فقر مواجهند، بدست آوردن راهکارهایی جهت ایجاد فرصت‌های شغلی و درآمدزایی از مسائل مهمی به شمار می‌رود. در واقع هدف اصلی این پژوهش یافتن پیوندی میان توسعه گردشگری و کاهش فقر می‌باشد. این پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری گلوله برفی، اقدام به جمع‌آوری اطلاعات از طریق مصاحبه کامل از افراد آگاه در سازمان‌های مردمی و نهادهای دولتی به بررسی موانع موجود در توسعه گردشگری روستایی پرداختند که عبارتند از: زیرساخت‌های نامناسب، عدم حمایت از طرف سازمان‌های دولتی و مردمی، وجود واسطه‌ها، نفوذ

افراد ثروتمند محلی و عدم شرکت روستاییان در فعالیت‌های گردشگری به دلیل فقدان آگاهی و توانایی لازم. در نهایت محققین به این نتیجه دست یافتند که توسعه گردشگری روستایی می‌تواند عامل مهمی جهت تقویت جوامع روستایی و پاسخگویی به نیازهای شغلی و درآمدی آنان باشد. گردشگری زیر سایه حمایت‌های دولتی و مردمی می‌تواند سبب ایجاد کسب و کارهای کوچک و کاهش فقر روستایی گردد.

بالزنتیس و همکاران (Balzentis et al., 2012) در مطالعه‌ای با عنوان توسعه گردشگری روستایی در لیتوانی با استفاده از روش تحلیل تجزیه شاخص، وضعیت گردشگری روستایی را در شهرک‌های این کشور مورد بررسی قرار داده‌اند. روش تحلیل تجزیه شاخص (ADI) از جمله روش‌هایی است که پژوهشگران را قادر ساخته تا عوامل تأثیرگذار را بر روی این پدیده‌ها تعیین کنند. شاخص میانگین لگاریتمی دیویژیا که نوعی از شاخص ADI دیویژیا می‌باشد به بررسی گردشگرانی که به منظور تفریح و گردش در مزارع خانگی شهرک‌های کشور لیتوانی در طول سال‌های ۲۰۱۰-۲۰۰۳ اوقاتشان را سپری کرده‌اند، می‌پردازد. برای تحلیل مطالعه حاضر، عواملی مورد بررسی قرار گرفتند که عبارتند از: (۱) تعداد مزارع خانگی ویژه گردشگری روستایی، (۲) پراکندگی مزارع خانگی در شهرک‌های مختلف، (۳) وضعیت مزارع خانگی و مطابقت آن با گردشگران ورودی. نتایج حاکی از آن است که شهر ویلنیوس تنها منطقه‌ای است که از کاهش تقاضای گردشگری روستایی رنج می‌برد و مناطق دیگر نیز تا حدودی با کاهش ورود گردشگران مواجه بوده‌اند و دلیل عمده آن بحران‌های اقتصادی ناشی از رکود سال ۲۰۰۸ بوده است.

راندلویک و همکاران (Randelvic et al., 2012) در پژوهشی با عنوان سواپلانا به عنوان منطقه‌ای برای توسعه گردشگری روستایی واقع در محدوده شهر نسیکا بانجا در کشور صربستان، با بهره‌گیری از روش استقرایی-استنتاجی، مقایسه‌ای و توصیفی، داده‌ها و اطلاعات موجود را بررسی کردند و نتایج بدست آمده حاکی از آن است که منطقه کوهستانی سوا بسیار مناسب گردشگری روستایی می‌باشد زیرا اکثر روستاهای کشور چهره سنتی و طبیعی خود را به دلیل پدیده شهرسازی از دست داده‌اند. درحالی‌که این ناحیه منابع مهمی از قبیل آب و هوای مساعد و مکان‌های جذاب با فرهنگ غنی دارد اما در کنار این عوامل مثبت، توجه به امکانات و ایجاد شرایط مناسب گردشگری حائز اهمیت می‌باشد و بزرگترین مانعی که بر سر راه توسعه گردشگری روستایی وجود دارد پیر بودن ساکنین این منطقه و عدم درک مزیت گردشگری روستایی از طرف آنهاست زیرا جمعیت جوان‌تر به دنبال تحصیل و کسب موقعیت‌های جدید به شهرهای بزرگتر مهاجرت نموده‌اند. راه کارهایی که برای دست یافتن به توسعه گردشگری وجود دارند عبارتند از: افزایش آگاهی و آموزش ساکنین، تربیت کارشناسان حرفه‌ای، همکاری با سازمان‌های گردشگری در سطح محلی و ملی.

## مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع تحلیلی-توصیفی و مبتنی بر مطالعات میدانی است و جامعه آماری شامل کلیه سرپرست خانوارهای روستای اُشتین می‌باشد که بنا بر آمار بدست آمده از خانه بهداشت روستا برابر ۱۴۶ خانوار می‌باشد. حجم نمونه با استفاده از جدول مورگان برابر ۱۰۰ نمونه تعیین شد و نمونه‌گیری بر اساس روش نمونه‌گیری

تصادفی سیستماتیک انجام شد. روایی پرسشنامه‌ها توسط کارشناسان مربوطه تأیید شده و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ (۰/۸۱۳) به اثبات رسیده است و در نهایت اطلاعات بدست آمده با استفاده از نرم افزار SPSS و روش تحلیل عاملی مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

گردشگری روستایی در روستای اُشتین تأثیرات زیادی داشته که از جمله آن می‌توان به متنوع‌سازی و افزایش میزان فروش تولیدات روستایی از جمله میوه‌ها و فرآورده‌های باغی (مربا، رب انار، خشکبار، سرکه، عسل، عرقیات و...) و گسترش تولیدات صنایع دستی (گلیم و قالی) اشاره کرد، همچنین روستاییان در فصول گردشگری (بهار، تابستان، اوایل پاییز) با اجاره بخشی از منزل خود یا خانه‌های کاهگلی تاریخی و ویلاهای موجود در روستا درآمدزایی می‌کنند. از طرفی گردشگری روستایی توانسته از نظر سطح رفاهی (افزایش مالکان خودروی شخصی، لوازم خانگی خارجی و سفر) بر روی روستاییان اثر بگذارد. شغل‌های به وجود آمده از گردشگری که شامل دو دسته می‌باشند: شغل‌های مستقیم (افرادی که به طور مستقیم در اجاره منزل و ویلا به گردشگران سهم هستند) و غیر مستقیم (افرادی که در قسمت مکان‌های پذیرایی، فروشگاه‌ها و حمل و نقل شاغلند). طبق نظرسنجی‌های صورت گرفته، اکثر روستاییان از افزایش ساخت و ساز و قیمت کالاها و خدمات ابراز نگرانی می‌کردند همچنین اذعان داشتند که ورود گردشگران به روستای آنان باعث تغییر نگرش (افزایش حس غرور نسبت به محل زندگی و افزایش حس خودباوری نسبت به انجام کارهای مرتبط با گردشگری) آن‌ها نسبت به زندگی شخصی‌شان گردیده است. تأثیرگذارترین متغیرها از دید روستاییان بر اثر ورود گردشگران توسط روستاییان در جدول (۱) انتخاب شده است.

## نتایج و بحث

متغیرهای شرح داده شده در جدول (۱) با استفاده از دو آزمون KMO و بارتلت مورد بررسی قرار گرفتند نتایج این دو آزمون در جدول (۲) نمایش داده شده است. همان‌گونه که از نتایج جدول (۲) مشخص است آماره KMO برابر با ۰/۶۲ است که با توجه به کوچک‌تر بودن آن از مقدار ۰/۷ و بزرگ‌تر بودن آن از مقدار ۰/۵ بیانگر تناسب متوسط داده‌ها برای تحلیل عاملی است. با این وجود نتایج آزمون بارتلت در سطح یک درصد معنی‌دار بوده و بر این اساس، فرضیه عدم ارتباط بین متغیرها را رد می‌نماید. با توجه به نتایج این دو آزمون مشخص است که داده‌های مورد مطالعه شرایط نسبتاً مناسبی برای استفاده در روش تحلیل عاملی دارند.

پس از اطمینان از مناسب بودن داده‌ها جهت انجام تحلیل عاملی، از نمودار سنگریزه استفاده شده است تا بتوان تعداد عامل‌هایی را که باید متغیرهای تحت بررسی در آن بارگذاری شوند شناسایی نمود. نتایج نمودار سنگریزه در شکل (۱) نشان داده شده است. همان‌گونه که نتایج مربوط به نمودار سنگریزه نشان می‌دهد، با توجه به مقادیر ویژه بزرگتر از یک، نمی‌توان فرضیه صفر مبنی بر وجود شش عامل را در مدل تحت بررسی رد نمود. به عبارت دیگر این نتیجه بیانگر آن است که کلیه متغیرهای تحت بررسی باید در شش عامل بارگذاری شوند.

با شناسایی تعداد عامل‌ها، بارگذاری متغیرها در درون عامل‌ها صورت می‌گیرد اما قبل از بارگذاری متغیرها در درون عامل‌ها، باید درصد واریانس عامل‌ها و یا به عبارت دیگر میزان توضیح دهندگی عامل‌ها از مسئله، مورد

بررسی قرار گیرد. جدول (۳) نتایج حاصل از درصد واریانس شش عامل شناسایی شده و نیز درصد تجمعی واریانس کل عامل‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۱- متغیرهای بررسی شده در تحلیل عاملی

Table 1- Factor analysis variables

افزایش سطح اشتغال	Y <sub>1</sub>
Increasing the level of employment	
متنوع‌سازی تولیدات روستایی از جمله کشاورزی	Y <sub>2</sub>
Diversification of the rural and agricultural production	
درآمدزایی از طریق اجاره منزل و ویلا به گردشگران	Y <sub>3</sub>
Make money through rental homes and villas to tourists	
فروش بهتر تولیدات روستایی	Y <sub>4</sub>
The better selling of rural production	
افزایش قیمت کالا و خدمات	Y <sub>5</sub>
An increase in prices of goods and services	
افزایش سطح استانداردهای زندگی خانوارهای روستایی	Y <sub>6</sub>
Rising living standards of rural households	
افزایش ساخت و ساز روستایی	Y <sub>7</sub>
Increasing rural construction	
شغل‌های مستقیم و غیرمستقیم مرتبط با گردشگری	Y <sub>8</sub>
Direct and indirect jobs related to tourism	
شکاف درآمدی روستاییان	Y <sub>9</sub>
Rural income gap	
جلوگیری از مهاجرت روستاییان	Y <sub>10</sub>
Preventing from rural's migration	
افزایش سطح عمومی بهداشت	Y <sub>11</sub>
Raising the level of health	
تغییر در سطح تحصیلات جوانان و نوجوانان روستایی	Y <sub>12</sub>
Changes in the level of education of rural youth	
حس غرور و خودباوری	Y <sub>13</sub>
Sense of pride and self-esteem	
بهبود وضعیت استفاده از وسایل ارتباطی	Y <sub>14</sub>
Improvement of communication equipment	
تبادلات فرهنگی میان روستاییان و گردشگران	Y <sub>15</sub>
Cultural exchange between rural and tourists	
امکان بروز رفتار تعصب آلود نسبت به گردشگران	Y <sub>16</sub>
Possibility of partiality behavior by rural people	
آسیب‌رسانی به مناظر	Y <sub>17</sub>
Damage to landscape	
آسیب‌پذیری محیط زیست از طریق زباله‌ها و فاضلاب	Y <sub>18</sub>
Damage of environment by making rubbish	
کاهش گونه‌های حیات وحش	Y <sub>19</sub>
Decline in wildlife species	
افزایش طرفداران محیط زیست	Y <sub>20</sub>
Increasing environmentalists	

Source: Research findings

مأخذ: یافته‌های تحقیق

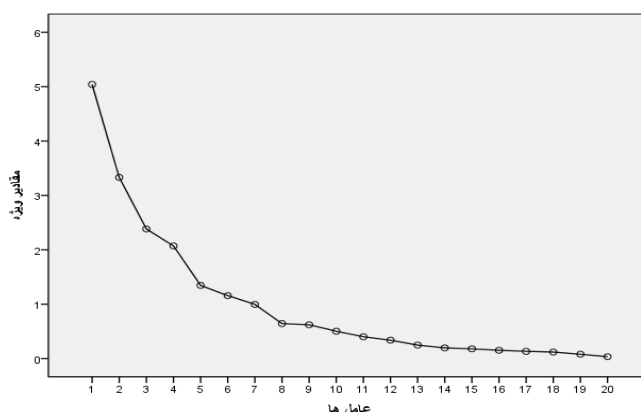
## جدول ۲- نتایج آزمون KMO و بارتلت

Table2- Results of KMO and Bartlet test

آماره Statistic	آزمون‌ها Test
0.622	آزمون KMO
1396.6*	آزمون بارتلت Bartlet test

Source: Research findings

مأخذ: یافته‌های تحقیق



## نمودار ۱- نتایج نمودار سنگریزه

Figure1- The results of scree plot

بر اساس نتایج مندرج در جدول (۳)، متغیرهای بارگذاری شده در عامل اول ۱۷/۳۱ درصد، متغیرهای بارگذاری شده در عامل دوم ۱۳/۸۶ درصد، متغیرهای بارگذاری شده در عامل سوم ۱۳/۴۹ درصد، و همچنین متغیرهای بارگذاری شده در عامل چهارم، پنجم و ششم به ترتیب ۱۳/۲۵، ۱۰/۴۷ و ۸/۲۶ درصد واریانس متغیر اثرگذاری گردشگری بر خانوارهای روستایی در منطقه تحت بررسی را توضیح می‌دهند.

## جدول (۳) - تجزیه واریانس عامل‌های شناسایی شده

Table 3- Analysis of variance factors have been identified

درصد تجمعی واریانس The cumulative percentage	درصد واریانس Variance	کل Total	عامل Factor
17.31	17.31	3.46	1
31.17	13.86	2.77	2
44.66	13.49	2.69	3
57.91	13.25	2.65	4
68.39	10.47	2.09	5
76.66	8.26	1.65	6

Source: Research findings

مأخذ: یافته‌های تحقیق

در ادامه بعد از تجزیه واریانس عامل‌ها با بارگذاری متغیرها در درون عامل‌ها، متغیرهای تأثیرگذار در عامل‌ها از طریق بررسی میزان همبستگی آن‌ها با عامل‌ها، شناسایی و مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. در



عامل اول چهار متغیر بارگذاری شده است. جدول (۴)، متغیرهای بارگذاری شده در عامل اول و همچنین بار عاملی مربوط به هر یک از متغیرها را که نشان گر میزان همبستگی میان متغیرهای بارگذاری شده با عامل تحت بررسی می باشد، نشان می دهد. برطبق نتایج، متغیرهای بارگذاری شده در عامل اول شامل چهار متغیر  $Y_{18}$ ،  $Y_{13}$ ،  $Y_{16}$  و  $Y_{7}$  است که بیشترین بار عاملی و یا به عبارت دیگر همبستگی را با عامل اول دارند. به عبارت دیگر می توان گفت آسیب پذیری محیط زیست از طریق زباله ها و فاضلاب، افزایش ساخت و ساز روستایی، حس غرور و خودباوری و امکان بروز رفتار تعصب آلود نسبت به گردشگران متغیرهایی هستند که به میزان  $0/755$ ،  $0/752$ ،  $0/738$  و  $0/752$  با عامل اول همبسته بوده و بر این اساس درصد بالایی ( $17/31$  درصد) از علت معیشت و فقر روستاییان را در عامل اول و لذا در مطالعه حاضر توضیح می دهند.

#### جدول ۴- متغیرهای بارگذاری شده در عامل اول

Table 4- loaded variables in factor 1

بار عاملی Load factor	رتبه Rank	متغیرها Variable	
0.851	1	آسیب پذیری محیط زیست از طریق زباله ها و فاضلاب Vulnerability of the environment through industrial waste and sewage	$Y_{18}$
0.755	2	افزایش ساخت و ساز روستایی Increase of rural construction	$Y_7$
0.752	3	حس غرور و خودباوری Sense of pride and self-esteem	$Y_{13}$
0.738	4	امکان بروز رفتار تعصب آلود نسبت به گردشگران Possibility of partiality behavior by rural people	$Y_{16}$

Source: Research findings

مأخذ: یافته های تحقیق

در عامل دوم، دو متغیر بارگذاری شده است. جدول (۵) متغیرهای بارگذاری شده در عامل دوم و همچنین بار عاملی مربوط به هر یک از متغیرهای بارگذاری شده را نشان می دهد. مطابق جدول ۴، متغیرهای بارگذاری شده در عامل دوم شامل دو متغیر  $Y_{15}$ ،  $Y_4$  می باشد که بیشترین بار عاملی و یا به عبارت دیگر همبستگی را با عامل دوم دارند. به عبارت دیگر می توان گفت فروش بهتر تولیدات روستایی و تبادلات فرهنگی میان روستاییان و گردشگران متغیرهایی هستند که به میزان  $0/819$  و  $0/806$  با عامل دوم همبسته بوده و لذا  $13/86$  درصد واریانس متغیر وضعیت فقر و معیشت روستاییان به دلیل حضور گردشگران در منطقه تحت بررسی را توضیح می دهند.

#### جدول ۵- متغیرهای بارگذاری شده در عامل دوم

Table 5- loaded variables in factor 2

بار عاملی Load factor	رتبه Rank	متغیرها variable	
0.819	1	فروش بهتر تولیدات روستایی The better selling of rural production	$Y_4$
0.806	2	تبادلات فرهنگی میان روستاییان و گردشگران Cultural exchange between rural and tourisms	$Y_{15}$

Source: Research findings

مأخذ: یافته های تحقیق

در عامل سوم، چهار متغیر بارگذاری شده است. جدول (۶) متغیرهای بارگذاری شده در عامل سوم و همچنین بار عاملی مربوط به هر یک از این متغیرها را نشان می‌دهد. همان‌گونه که نتایج نشان می‌دهد متغیرهای بارگذاری شده در عامل سوم شامل  $Y_1$ ،  $Y_{14}$ ،  $Y_{10}$  و  $Y_{20}$  می‌باشد که بیشترین بار عاملی را با عامل سوم دارند. به عبارت دیگر می‌توان گفت افزایش طرفداران محیط زیست، بهبود وضعیت استفاده از وسایل ارتباطی، افزایش سطح اشتغال و اشتغال‌زایی و جلوگیری از مهاجرت روستاییان متغیرهایی هستند که به میزان  $0/763$ ،  $0/735$ ،  $0/610$  و  $0/601$  با عامل سوم همبسته بوده و بر این اساس  $13/49$  درصد واریانس متغیر فقر و معیشت خانوارهای منطقه تحت بررسی را توضیح می‌دهند.

#### جدول ۶- متغیرهای بارگذاری شده در عامل سوم

Table6- loaded variable in factor 3

بار عاملی Load factor	رتبه Rank	متغیرها variable	
0.763	1	افزایش طرفداران محیط زیست Increasing environmentalists	$Y_{20}$
0.735	2	بهبود وضعیت استفاده از وسایل ارتباطی Improvement of communication equipment	$Y_{14}$
0.610	3	افزایش سطح اشتغال Increase of employment level	$Y_1$
0.601	4	جلوگیری از مهاجرت روستاییان Preventing from rural's migration	$Y_{10}$

Source: Research findings

مأخذ: یافته‌های تحقیق

در عامل چهارم، سه متغیر بارگذاری شده است. جدول (۷) نتایج مربوط به بار عاملی و یا به عبارت دیگر همبستگی متغیرهای بارگذاری شده در عامل چهارم با عامل مذکور را نشان می‌دهد. همان‌گونه که نتایج جدول فوق نشان می‌دهند متغیرهای  $Y_6$ ،  $Y_{19}$  و  $Y_5$  دارای بار عاملی و یا به عبارت دیگر به ترتیب دارای همبستگی به میزان  $0/859$ ،  $0/846$  و  $0/656$  با عامل چهارم بوده و به تنهایی حدود  $13/25$  درصد واریانس معیشت و فقر روستایی به دلیل گردشگری در منطقه مورد نظر را توضیح می‌دهد.

#### جدول ۷- متغیرهای بارگذاری شده در عامل چهارم

Table 7- loaded variables in factor 4

بار عاملی Load factor	رتبه Rank	متغیرها variable	
0.859	1	افزایش سطح استانداردهای زندگی خانوارهای روستایی Rising living standards of rural households	$Y_6$
0.846	2	کاهش گونه‌های حیات وحش Decline in wildlife species	$Y_{19}$
0.656	3	افزایش قیمت کالا و خدمات An increase in prices of goods and services	$Y_5$

Source: Research findings

مأخذ: یافته‌های تحقیق

در عامل پنجم، چهار متغیر بارگذاری شده است. جدول (۸) متغیرهای بارگذاری شده در عامل پنجم و همچنین بار عاملی مربوط به هر یک از این متغیرها را نشان می‌دهد. همان گونه که نتایج نشان می‌دهد متغیرهای بارگذاری شده در عامل پنجم شامل  $Y_{17}$ ،  $Y_2$ ،  $Y_9$  و  $Y_{12}$  می‌باشد که بیشترین بار عاملی را با عامل پنجم دارند. به عبارت دیگر می‌توان گفت آسیب‌رسانی به مناظر، متنوع‌سازی تولیدات روستایی از جمله کشاورزی، شکاف درآمدی روستاییان و تغییر در سطح تحصیلات جوانان و نوجوانان روستایی متغیرهایی هستند که به میزان ۰/۶۷، ۰/۶۴ و ۰/۶۰ با عامل پنجم همبسته بوده و بر این اساس ۱۰/۴۷ درصد واریانس متغیر وضعیت معیشت خانوارهای منطقه تحت بررسی را به دلیل حضور گردشگران توضیح می‌دهند.

#### جدول ۸- متغیرهای بارگذاری شده در عامل پنجم

Table 8- loaded variables in factor 5

بار عاملی Load factor	رتبه Rank	متغیرها variable	
0.679	1	آسیب‌رسانی به مناظر Damage to landscape	$Y_{17}$
0.678	2	متنوع‌سازی تولیدات روستایی از جمله کشاورزی Diversification of the rural and agricultural production	$Y_2$
0.644	3	شکاف درآمدی روستاییان Rural income gap	$Y_9$
0.606	4	تغییر در سطح تحصیلات جوانان و نوجوانان روستایی Changes in the level of education of rural youth	$Y_{12}$

Source: Research findings

مأخذ: یافته‌های تحقیق

در نهایت عامل ششم، دارای سه متغیر بارگذاری شده است. جدول (۹) نتایج مربوط به بار عاملی و یا به عبارت دیگر همبستگی متغیرهای بارگذاری شده در عامل ششم با عامل مذکور را نشان می‌دهد. همان گونه که نتایج جدول فوق نشان می‌دهند متغیرهای  $Y_{11}$ ،  $Y_8$  و  $Y_3$  دارای بار عاملی و یا به عبارت دیگر به ترتیب دارای همبستگی به میزان ۰/۶۸، ۰/۶۲ و ۰/۶۱ با عامل ششم بوده و به تنهایی حدود ۸/۲۶ درصد واریانس معیشت و فقر روستایی به دلیل گردشگری در منطقه مورد نظر را توضیح می‌دهد.

#### جدول ۹- متغیرهای بارگذاری شده در عامل ششم

Table 9- Loaded variables in factor 6

بار عاملی Load factor	رتبه Rank	متغیرها variable	
0.686	1	درآمدزایی از طریق اجاره منزل و ویلا به گردشگران Make money through rental homes and villas to tourists	$Y_3$
0.628	2	شغل‌های مستقیم و غیرمستقیم مرتبط با گردشگری Direct and indirect jobs related to tourism	$Y_8$
0.615	3	حس غرور و خودباوری Sense of pride and self-esteem	$Y_{11}$

Source: Research findings

مأخذ: یافته‌های تحقیق

## نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از مدل تحلیل عاملی اکتشافی نشان می‌دهد که متغیرهای بارگذاری شده در عامل اول ۱۷/۳۱ درصد، متغیرهای بارگذاری شده در عامل دوم ۱۳/۸۶ درصد، متغیرهای بارگذاری شده در عامل سوم ۱۳/۵۰ درصد و در نیز متغیرهای بارگذاری شده در عامل چهارم، پنجم و ششم به ترتیب ۱۳/۲۵، ۱۰/۴۷ و ۸/۲۶ درصد واریانس متغیر فقر روستاییان در منطقه تحت بررسی را توضیح می‌دهند و ۲۳/۴ درصد واریانس متغیر فقر روستایی نیز توسط سایر متغیرهایی که در مدل لحاظ نشده است توضیح داده می‌شوند. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که حضور گردشگران در منطقه مورد نظر از طریق گروه اول (افزایش زباله‌ها و فاضلاب، افزایش ساخت و ساز روستایی، حس غرور و خودباوری و امکان بروز رفتارهای متعصب نسبت به گردشگران)، گروه دوم (فروش بهتر تولیدات روستایی و تبادلات فرهنگی میان روستاییان و گردشگران)، گروه سوم (افزایش طرفداران محیط زیست، بهبود وضعیت استفاده از وسایل ارتباطی، افزایش سطح اشتغال و اشتغال‌زایی، جلوگیری از مهاجرت روستاییان)، گروه چهارم (افزایش ارتقاء سطح استانداردهای زندگی، کاهش گونه‌های حیاتی، افزایش قیمت کالا و خدمات)، گروه پنجم (آسیب‌رسانی به مناظر، تغییر در سطح تحصیلات جوانان و نوجوانان روستایی، شکاف درآمدی روستاییان، متنوع سازی تولیدات روستایی از جمله کشاورزی) و گروه ششم (درآمدزایی از طریق اجاره منزل و ویلا، شغل‌های مستقیم و غیرمستقیم مرتبط با گردشگری، افزایش سطح عمومی بهداشت)، بر وضعیت معیشت و فقر ساکنین روستای اشتهین از توابع شهرستان جلفا اثر می‌گذارد. یافته‌های مطالعه بیانگر آن است که بخش عمده‌ای از واریانس فقر و معیشت خانوارهای روستایی توسط عوامل زیست محیطی، فرهنگی و اجتماعی قابل تبیین است. در واقع نتایج نشان می‌دهد که بیشترین اثرگذاری حضور گردشگران در منطقه تحت بررسی بر روی وضعیت معیشت و فقر روستاییان، به واسطه آلودگی محیط زیست از طریق افزایش زباله‌ها و فاضلاب‌ها و همچنین افزایش ساخت و ساز و کاهش زمین‌های تحت تملک آنان است که در نهایت منجر به کاهش سطح درآمد و احتمال افزایش فقر بین ساکنین منطقه می‌شود. همچنین رفتارهای همراه با تعصب بالا نسبت به گردشگران، به دلیل افزایش آلودگی‌های زیست محیطی، فرهنگی و اجتماعی حضور آن‌ها در روستا، از دیگر عوامل بسیار مهم از نظر روستاییان به شمار می‌شود.

روستای اشتهین به لحاظ موقعیت جغرافیایی و طبیعی می‌تواند در زمینه گردشگری پیشرفت‌های لازم را داشته باشد و این امر به کمک سرمایه‌گذاری بخش خصوصی عملی خواهد شد. از طرفی روستاییان نسبت به افزایش قیمت کالا و افزایش قیمت زمین که منجر به ایجاد شکاف طبقاتی بین افراد روستا گردیده ابراز ناخشنودی می‌کنند و این امر با رسیدگی مسئولین و همچنین اعطای وام‌های مسکن از بروز پدیده‌های منفی اجتماعی و مهاجرت جلوگیری نمایند.

## References

- Akbari Samani, N. Badri, A. and Salmani, M. (2012), Strategic planning for rural tourism, using IFE & EFE Marix, Case study: Saman\_Shahrekord County, Journal of Rural Researches, 12:59-84.

- Balzantis, T. Krisciukaitiene, I. Balzentis, A. and Garland, R.** (2012), Rural tourism development in Lithuania (2003-2010), *Journal of Tourism Management Perspectives* .2-3, 1-6.
- Boroujeni, M. and Ahmadvand, M.** (2014), Analysis of obstacles and challenges rural tourism development in the region Dena; Host society perspective, *Geography Quarterly*, 10: 113-128
- Eftekhari, R. and Mahdavi, D.** (2005), The way of tourism development by SWOT model, Lavasan village, *Modares Quarterly*, 2:1-30.
- Fazli, N.** (2013), Study of effective factors on entrepreneurship development in rural areas, case study: Shahrabad\_Firoozkooch village, Msc Thesis of Geography\_Rural Planning, Tarbiat Modares university.
- Islam, F. and Carlsen, J.** (2012), Tourism in rural Bangladesh: unlocking opportunities for poverty alleviation?, *Journal of Tourism Recreation Research*, 1:37-45.
- Mousavand, J. Mahmoodi, M. and Cheraghi, R.** (2013), Rural tourism development in the way of sustainable development, *Tourism Quarterly*, 8: 82-97.
- Park, D.B. and Yoon, Y. Sh.** (2009), Segmentation by motivation in rural tourism: A Korean case study, *Journal of Tourism Management* .30: 99-108.
- Raghfar, H. and Ebrahimi, Z.** (2006), Considerations on rural poverty in Iran, *Quarterly of Economic and Society*, 10.
- Randelovic, N. Stefanovic, V. and Azemovic, N.** (2012), Suva Planina as development area of rural tourism, *Journal of Economics of Agricultural* .2: 333-343.
- Shakoori, H. and Bahrami, S. H.** (2014), The effect on poverty reduction from the perspective of sustainable livelihoods of rural tourism; The villages of Ghaleno and Kleen Rey, *Journal of Rural Development*, 1: 1-24.
- Statistical Center of Iran.** (2006 & 2011), General population and housing census.